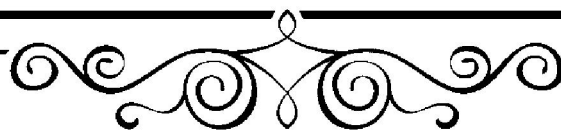

СПОГАДИ

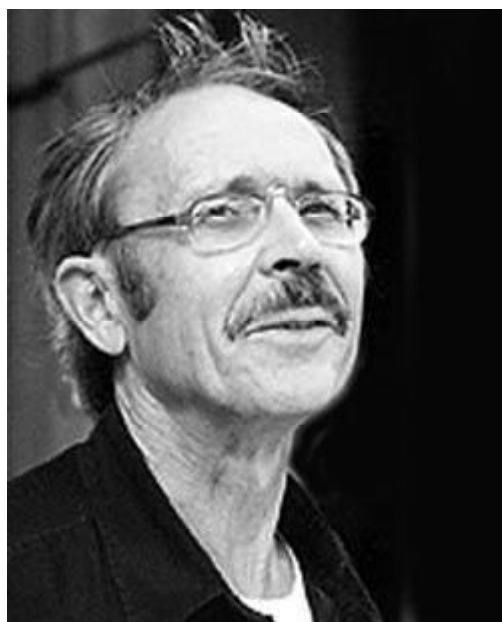

Сергій БОРЩЕВСЬКИЙ

*дипломат, письменник, віце-президент Української асоціації
викладачів зарубіжної літератури*

ПАЛАЮЧІ ОЧІ АНАТОЛЯ ПЕРЕПАДІ

(до 90-річчя з дня народження знаного перекладача)

На початку осені 1971 року я сидів на кухні помешкання на київській Русанівці – пив чай і розмовляв із господарем, нині широковідомим громадськості, а тоді лише в тісному колі знайомих і співробітників КДБ Леонідом Плющем. Невдовзі повернулася з роботи і приєдналася до нас Тетяна Іллівна, дружина Леоніда Івановича.

Розмова тривала, аж раптом пані Тетяна згадала: “Я шойно їхала в одному автобусі з Перепадею”.

Ім’я Анатоля Перепаді було мені відоме, мені подобалися його переклади, я уважно їх перечитував, готуючись і сам ступити на цей шлях. Тоді я не міг передбачати, що мене кілька років і ми познайомимося, а згодом станемо друзями, і я час від часу питиму вже не чай, а каву неподалік від дому, де мешкала родина Леоніда Плюща, в оселі Анатоля на тодішньому бульварі Давидова.

Познайомив нас, найближчий друг Анатоля, перекладач і мій редактор у видавництві “Молодь” Валентин Корнієнко. Між Валентином і мною якось одразу склалися довірливі дружні стосунки. До того ж я не хотів підставляти редактора і волів, аби про мене він дізнався від мене самого, а не від тих, хто за мною, можливо, наглядали. Хоча у другій

половині 1970-х наглядю я не помічав, не те, що в першій, коли до редакції журналу “Всесвіт”, ходив “городами”, щоб не відстежили стукачі і не зірвали перших публікацій.

У редакції журналу “Всесвіт” я так само довіряв Михайлові Москаленку, який одного разу довів свою виняткову як на ті часи порядність, коли – вже за каденції Коротича, чергуючи по редакції, серед пошти прочитав лист-донос, і замість зареєструвати – зателефонував і віддав мені. Михайло ризикував, адже донос був адресований у кілька інстанцій, і його відсутність у редакційній пошті могли виявити, якби, скажімо, Коротичу зателефонували зі Спілки письменників, а редактор ні сном, ні духом... Той лист досі лежить у шухляді мого письмового столу, нагадуючи про шляхетність видатного українського перекладача Михайла Москаленка.

Валентинові Корнієнку серед іншого я розповів, що після того, як у жовтні 1974 року звільнився з хлібозаводу № 1, де працював кочегаром (поширена тоді професія серед тих, хто не надто любили радянську владу 1 яка своєю чергою не любила їх) і почав жити на гонорари від якихось публікацій, до мене став навідуватися дільничний міліціонер, адже офіційно я ніде не працював, а тодішній радянський кодекс передбачав покарання за дармоїдство. Публікації на міліціонера враження не справляли.

Зарадив мій найперший (ще на курсах іноземних мов) викладач іспанської Лев Борисович Олевський, у київських інтелектуальних колах людина легендарна. За його рекомендацією мене й прийняли до Київського комітету драматургів (згодом літераторів), перебування в якому не додавало грошей, але давало офіційний статус людини, яка перебуває на творчій роботі. Такі комітети драматургів існували у трьох найбільших містах колишнього СРСР – Москві, Ленінграді та Києві.

Валентин Корнієнко справедливо вирішив, що в цю воду можна ступити двічі і зарадити в такий спосіб Анатолі, ситуація якого була значно серйознішою: влада не пробачила, що він разом із Іваном Світличним передав Іванові Кошелівцю – на “клятий Захід” – архів свого університетського товариша і друга по життю Василя Симоненка.

Валентин нас познайомив: зустріч відбулася на п'ятому поверсі видавництва “Молодь” у якомусь закутку, подалі від сторонніх очей. А потім я проробив усю ту процедуру, що раніше Лев Олевський зі мною, і Анатолія Перепадю прийняли до нашого Комітету. Треба було бачити як тішився Анатоль набутим статусом літератора, зробившись недосяжним для міліцейських хортів, які тепер могли тільки клацнути зубами, бо здобич вислизнула з-під носа.

Мушу одразу уточнити: дещо у статті про Анатолія Перепадю в українській Вікіпедії насправді відбувалося не так або не зовсім так. Не Анатоль познайомився зі мною в Комітеті літераторів, а саме я його туди привів. Не знайомився Анатоль у Комітеті і з поетесою Валентиною Давиденко – членкинею (як тепер прийнято казати) комітету була інша Давиденко, Елла Володимирівна – журналістка, авторка сюжетів радіопередач.

А ще варто сказати кілька слів про сам Комітет літераторів. Це була підпорядкована міській профспілці працівників культури первинна організація, до якої входили люди, що не належали до жодної з офіційних творчих спілок – письменників, кінематографістів чи журналістів. На те були свої причини. Одні, скажімо, писали сценарії циркових програм і дитячих новорічних свят – за таке до серйозної заідеологізованої спілки письменників не приймали. Інші не написали ще достатньо сценаріїв документальних чи анімаційних фільмів, щоб претендувати на членство у спілці кінематографістів. Ще інші були неправильного походження, не належали до лав компартії чи мали якісь відомі владі гріхи.

Більшість складали російськомовні літератори, але була й сильна група україномовних – і серед них, крім Анатолія, ще й Богдан Жолдак, Данило Кулиняк... Була секція перекладачів, головою якої мене невдовзі обрали і до якої згодом долучилася моя дружина, Олена Катаєва – авторка перекладів кількох п'єс з польської та англійської.

Проте головне, Київський профком літераторів, як на ті часи, був дивною оазою, що не мала своєї парторганізації. У мене зберігся список 1990 року: із 51 учасника (Кулиняка, Олевського та Перепадю тоді вже прийняли до Спілки письменників) лише 7 комуністів. І жодних партійних зборів, стінних газет, вимушених передплат партійної та

комсомольської преси чи лекцій про міжнародне становище СРСР і “звіряче обличчя” світового імперіалізму.

Про таке можна було тільки мріяти. І Анатоль втішався цим несподіваним щастям, атмосферою, де всі до нього ставилися прихильно, де не було заздрості й доносів, як у середовищі “справжніх” письменників. А тут взаємодопомога, коли якийсь колега запрошує тебе на свій ефір або пропонує щось написати для якогось збірника, де він упорядник.

Згодом сам Анатоль так згадував ті часи в передмові “Мій іспаномовний друг” до моєї збірки поетів Іспанії та Латинської Америки (2006): “Коли і я в ті часи заслужив за вільнодумство “заборони на професію”, не хто як Сергій привів мене у півпідвал на вулиці Богомольця, 5. Тут тулилися драматурги, кіносценаристи, перекладачі, поети, гумористи, словом, молодь не дуже лояльна до режиму і тому не вхожа до літературного істеблішменту...”

Треба було бачити, як сяяли щасливі очі охайно вбраного Анатоль на наших нечисленних – раз на місяць зборах. Але були не лише збори, а й традиційні спільні святкування старого Нового року, і поїздки за місто, а одного разу навіть на пароплаві до якогось острівця, де ми, зійшовши на берег, натхненно грали у футбол...

Написав про очі і згадав, а тоді взяв до рук друге число журналу “Тернопіль” за 2008 рік. Журнал вийшов невдовзі після трагічної смерті Анатоль зі статтею Валентина Корнієнка про нього – коли писалася, ще живого – але вже з дарчим написом Валентина: “Дорогому Сергієві на світлий спомин про нашого незабутнього друга Анатоль!”. Валентин теж пише про очі Анатоль, якими побачив їх у день їхнього знайомства у тодішньому відділі реклами тодішнього Державного видавництва літератури: “Завітав юнак, щойно переведений із “Веселки” до зарубіжної редакції. Вищий середнього зросту, в чорній парі, худорлявий, непокірно-чубатий і... страхітливо (як на сьогодні) молодий! А очі... очі! Вони сяяли, ні, палали! Палали з-під блискучих скелець вогнем одержимості! І в них жажтіла... Мрія!”

На диво точно. Додам лише, що такі очі я у своєму житті бачив лише у трьох людей – Григорія Кочура, Леопольда Яценка та Анатоль Перепаді.

...Того дня, коли ховали Анатоль, у невеличкій залі на першому поверсі Будинку письменників, де стояла труна, було дуже багато людей. А тодішні керманічі Спілки Володимир Яворівський та його “сірий кардинал” Анатоль Крим так і не зійшли з другого поверху. Мені ж, тоді керівнику міжнародного відділу Спілки, наступного дня дорікнули, що був відсутній на роботі, бо поїхав на цвинтар.

Літературне начальство ніколи не розуміло і досі ніяк не втямить того простого факту, що воно представляє в літературі лише самих себе. А Анатоль Перепада був повноважним представником Паскаля, Монтеня, Рабле, Петрарки, Пруста і ще багатьох велетів світового письменства.

У моїй книгозбірні стоїть перекладений Анатолем тритомник “Монтень. Проби” з дарчим написом чомусь на другому томі: “Сергієві Борщевському на згадку про наші вігії на Богомольця 5, підвал якої вивів нас у життя. Обіймаю тебе за твій талант. Твій Анатоль. 8 лютого 07 р.”

Їй-Богу, цей автограф вищий за багато літературних відзнак.

